

Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Səlahiyyətli Nümayəndəliyi, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi, Qərbi Azərbaycan İcmasının birgə təşkilatçılığı ilə baş tutan, bu il iyun ayının 21-də başlayan və üç gün davam edən “Qərbi Azərbaycana qayıdış” festival-konqres artıq tarixə dönüb. İnanırıq ki, bu möhtəşəm tədbirin ideya müəllifi, onun təşkilatçıları, ümumiyyətlə, ölkəmizin elmi və siyasi ictimaiyyətində baş tutan hadisədə iştirak edən hər kəsin əməyi həmin tarixin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi qalacaq. Bu, gəlişən və gəlişdikcə öz haqlarının tam, dayanıqlı qələbəyə qədər qəbul edilməsi, maddi-mənəvi itkilərinin bərpası uğrunda yoldur. O yol milli iradənin ali forması olaraq öz dövlətinin ətrafında birliyinin növbəti mərhələsi kimi də tarixdə qalacaq.

Bu mərhələyə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2022-ci il dekabr ayının 24-də Qərbi Azərbaycan İcmasının yeni inzibati binasında ziyalılarla görüşündə start verilib. Həmin görüşdə Prezident İlham Əliyev 34 il əvvəl Qərbi Azərbaycanda yaşayan soydaşlarımızın tarixi vətənlərindən qeyri-insani basqılar – fiziki şiddət və ölüm təhdidləri ilə çıxarılmasından, soydaşlarımızın beynəlxalq hüququn imkan verdiyi qaydalarla qayıtmaq şəraitinin yetişməsi barədə danışdı. Bu gün regional siyasətdə söz sahibi olan Prezident İlham Əliyev ziyalıların şəxsinə 34 ildir tarixi vətənlərindən ayrılan soydaşlarımıza üz tuturdu: “Əminəm ki, gün gələcək və Qərbi Azərbaycandan olan soydaşlarımız, onların yaxınları, uşaqları,

yeri var. Qərbdən Zəngəzur, şərqdən Qarabağ dağlarına sığınan Zəngəzur ərəb istilasına qarşı davam edən bir qərinəlik mübarizənin əsas meydanı kimi də məşhurdur. Tarixin maraqlı faktlarından ki,

Qərbi Azərbaycana qayıdışın yolu

nəvələri tarixi diyarımız olan Qərbi Azərbaycana qayıdacaqlar. Bunu deməyə əsas verən bir çox amillər var və onlardan yaqın ki, ən önəmli xalqımızın tarixi yaddaşdır. Qərbi Azərbaycan bizim tarixi torpağımızdır, bunu bir çox tarixi sənədlər təsdiqləyir, o cümlədən, tarixi xəritələr, bizim tariximiz təsdiqləyir”.

“Qərbi Azərbaycana qayıdış” festival-konqresin davam etdiyi 3 günü məhz o tarixi illərə dönmək, ancaq sənəd və xəritələrin təqdimatı deyil, o ərazilərdə yaşadıkları min illərdə formalaşan, elə mənəvi irs kimi də nəsilədən nəsilə keçərək günümüzdə qədər yaşayan adət-ənənələrimiz, ayrı-ayrı cəfakəş insanların səyi ilə erməni millətindən olan etnocinayətkarlığın qurbamı olmaqdan xilas edilmiş eksponatlar nümayiş olundu. Təşkilatı işlərdə çiyinlərinə olduqca çox böyük yük götürmüş Naxçıvan Dövlət Universiteti kollektivinin və bu kollektivin rəhbəri Elbrus İsayevin xidmətlərini qeyd edərək xatırladaq ki, festival-konqresin yüksək səviyyədə keçməsinə onların rolu əvəzsiz oldu. 2023-cü ilin 23–24 noyabr tarixlərində “Qərbi Azərbaycana qayıdışa gedən yol” adlı festival-konqresdə əldə olunan təcrübənin öz sözünü dediyi isə hiss olunurdu.

Müzəffər Silahlı Qüvvələrimizin Məz Ali Baş Komandanının rəhbərliyi ilə Zəfərlə tamamlanan 44 günlük Vətən müharibəsinin nəticələrindən biri Zəngəzur dəhlizindən keçməklə ölkəmizin tarixi parçası Naxçıvanla birləşən yolun açılması haqqında düşmənlə əməkdaşlıq imzalandığı sənəd oldu. Söhbət o Zəngəzurdan gedir ki, Azərbaycan xalqının etnogenezinin və milli dövlətçiliyimizin formalaşmasında həlledici yer tutan mahallarımdan biri kimi xalqımızın tarixində müstəsna

burada 150 il davam edən səlcuqlu hökmranlığı türk-islam nüfuzunun dominantlığını bərqərar edib. Azərbaycan və onun ayrılmaz hissəsi olan Zəngəzur mahalının keçdiyi yolların müəyyən məqamlarına İstanbuldakı Topqarı sarayı muzeyinin kitabxanasında Zəngəzur, Naxçıvan, İrəvanla bağlı müfəssəl məlumatların yer aldığı 48 səhifəlik “Rəvan mühasirəsi tarixçəsi” və “Mühimmə dəftəri” işıq salır. 1914–1920-ci illərdə ermənilərin törətdiyi qırğınlar və Zəngəzur mahalındakı 115 müsəlman kəndinin yer üzündən silinməsi, 4472 qadın və uşağın qətlə yetirilməsi isə faciəli tarixi faktlardır.

1920-ci il noyabrın 29-da Ermənistanın qurulduğu elan ediləndən bir gün sonra, noyabr ayının 30-da bolşevik Rusiyasının iradəsi ilə Azərbaycan K/b/P MK Siyasi və Təşkilat Büroları Zəngəzur qəzasının 6.742 kv. verstlik ərazisindən 3.637 kv. verstlik hissəsinin sovet Ermənistanına verilməsi haqqında qərar qəbul etdi. Qərbi Azərbaycan ziyalıları ilə görüşündə o faktı xatırladan Prezident İlham Əliyev bu qərarın siyasi perspektivlərini, onun xalqımızın gələcək taleyində oynayaacağı rol barədə bunları deyirdi: “1920-ci ildə sovet hökumətinin qərarı və erməni millətçilərinin təkidi ilə bizim digər tarixi torpağımız Zəngəzuru da Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanla birləşdirdilər. Bunun da məqsədi tam aydın idi. Birincisi, erməni millətçiləri sovet hökumətində mühüm vəzifələrdə idi. Digər tərəfdən, Azərbaycanı Naxçıvandan və Türkiyədən coğrafi nöqtəyi-nəzərdən ayırmaq üçün atılmış bir addım idi”.

Buna görədir ki, “Qərbi Azərbaycana qayıdış” festival-konqresin Zəngəzur

Milli Parkında (Batabat yaylağı) və Naxçıvan şəhərində keçirilməsinin doğma yerlərə qayıtmaq istəyən insanlar üçün hansı mənəvi güc verdiyini təsəvvür etmək çətin deyil. Əlbəttə, tarixi vətənlərinə dönmək arzusunda olan adamlar o yerlərə tanklarda deyil, adi mülki nəqliyyat vasitələrində dönmək, dağıdılmış ev-əşiklərini yenidən qurmaq və şənəldirməkdə qərarlıdırlar. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Naxçıvan şəhərindəki muzeyinin ziyarəti ilə başlayan, Zəngəzur Milli Parkındakı Batabat Yaylağında davam etdirilən “Qərbi Azərbaycana qayıdış” festivalın-konqresin məzmunlu kompozisiyasındakı hər bir detal bunu deyirdi.

sənədlər əsasında təqdim edilir.

Festival-konqresdə “Ulduz” jurnalı kollektivinin (baş redaktor Qulu Ağsəs) hazırladığı “Qərbi Azərbaycan” xüsusi buraxılışının təqdimatı da xoş sürprizlərdən sayıla bilər. Maraqlı olan budur ki, xüsusi buraxılışdakı materialların müəlliflərindən bəziləri 1948–53-cü illərdə həyata keçirilən deportasiyadan əvvəl və sonra və yaxud ötən əsr 80-ci illərinin sonunda dünyaya gəlmələrinə baxmayaraq, bəzində ancaq eşitdikləri Vətənin obrazını yarananlardır.

Bu, həmin Vətəndir ki, onun uğrunda Mehdi Abbasov, Səxavət Məhərrəmov, Aqil Quliyev, Riyad Əhmədov, Mehman Sayadov, Fərhad Hümətov, Şahlar Hüseynov, Etibar Hacıyev və onlarla digər qərbi azərbaycanlı Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşlərdə ayı-ayrılıqda qəhrəmanlıq nümunələri yaratmış, bu gün də Milli Qəhrəman kimi gəncliyimizə əbədi nümunə olaraq qalmaqdadırlar. Yeri gəlmişkən, həmin təqdimat mərasimində NDU-nun rektorunun günümüz üçün aktual olan bu məsələ ilə bağlı çağırışı bütün iştirakçıların diqqətini cəkdi: “Qarabağa qayıdışı bizim müzəffər Ordumuz icra edib, Qərbi Azərbaycana qayıdışı alimlər ordusu, yəni bizlər qələmə, sözlə, fikirlə, tarixlə, ədəbiyyatla təmin etməliyik”.

“Qərbi Azərbaycana qayıdış” festival-konqresi cəmiyyətimiz üçün çox mühüm mesajları ilə də yadda qaldı. İlk olaraq prosesin geridönməzliyi cəmiyyətimiz üçün stimula çevrilir. Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü bərpa edəndən sonra soydaşlarımızın tarixi vətənlərinə dönüşü dövlətimiz üçün prioritet məsələyə çevrilir. Naxçıvan Muxtar Respublikasında 3 gün ərzində davam edən festival-konqres ölkəmizin elm və yaradıcı adamlarının bu yöndə səfərbər olunması üçün atılan növbəti addım kimi ibtətamiz oldu.

Tədbirin təşkilatçılarından biri olan Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin festival-konqresin hazırlanmış həyata keçirilməsində müstəsna xidmətlərini qeyd etməklə bərabər, Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Milli Konservatoriyası, Bakı Mühəndislik Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Azərbaycan Dillər Universiteti, Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzi, Bakı Slavyan Universiteti, Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti, Dövlət Gömrük Komitəsi Akademiyası, AMEA Naxçıvan Bölməsi, Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu, eləcə də, qardaş Türkiyədən olan universitetlərin tərəfdaş qismində iştirakını vurğulamağı vacib sayırıq. Adları çəkilən qurumlar öz potensialı ilə Qərbi Azərbaycana qayıdış yolunda ilk addımlarını atırlar və inanırıq ki, bu addımlar yurd yerlərinə çatanca davam edəcək.

Mahirə HÜSEYNOVA,
ADPU-nun beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektoru, professor

Festival-konqresin rəsmi açılış mərasimi Batabat yaylasında müdrik Dədə Qorqudun xeyir-duası ilə başladı. Çıxışçılar – Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Fuad Nəcəfli, Azərbaycan Respublikasının elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev, Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru Elbrus İsayev, Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin sədri Əziz Ələkbərlı, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Beynəlxalq Əlaqələr üzrə prorektoru Mahirə Hüseynova, İğdır Universitetinin rektoru Mehmet Hakkı Alma soydaşlarımızın Vətənə qayıdışında festival-konqresin oynayacağı özünəməxsus rol barədə danışdılar. Sonra festival-konqresin proqramında xüsusi yer tutan, Elm və Təhsil Nazirliyinin ümumtəhsil məktəblərində 10 mindən artıq yeniyetmə və gəncin iştirakı ilə təşkil edilmiş “Qərbi Azərbaycana qayıdış” olimpiadasındakı bütün mərhələlərdən keçərək yekun turda layiqli yer tutan qaliblərin mükafatlandırılması ən həyəcənli məqamlardan idi.

Festival-konqres bir də onunla diqqət cəkirdi ki, əsrlərlə Qərbi Azərbaycanda yaşayan, XVIII yüzilliyin sonlarında regionda, xüsusilə həmin bölgədə baş verən ictimai-siyasi hadisələrin yekunu olaraq dil içində dilini, din içində dinini qoruyən soydaşlarımızın özünəməxsusluğu ilə seçilən adət-ənənələrin təqdimatları baş verirdi. Bunlardan 4 gəncin Qərbi Azərbaycanın toy adətlərinin göstəricisi olaraq toy mərasimlərinin festivalın proqramında yer tutması tədbirə xüsusi kalorit verdi. NDU İncəsənət fakültəsinin və Musiqi Kollecinin müəllim və tələbələrindən ibarət təqdim edilən Qərbi Azərbaycana aid aşıq musiqiləri, yallılar, kompozisiyalar, musiqi nömrələri, xalq oyunlarının hər biri o el-obanın vizit kartı idi.

Bütövlükdə Qərbi Azərbaycanda yaşamış soydaşlarımızın əsrlərlə yaratdığı maddi-mənəvi sərəvərlərin konqresdə araşdırılması, həmçinin son 30 ildə nəşr edilən ayrı-ayrı elmi ədəbiyyat nümunələrinin müzakirələri onu göstərdi ki, araşdırma-ların intensivləşdirilməsinə böyük zərurət qalmaqdadır. Təvəzökarlıq çərçivəsinə nə qədər sığacağına təəddüdülsə olsa da bildirək ki, bu sətirlərin müəllifinin “Qərbi Azərbaycan paleotoponimlərinin linqvistik etimoloji təhlili” və “XX əsrdə Dərələyəzdə Urbisid və Etnosid Aktları” kitablarının təqdimatı konqresin yaddaqalan hadisələrindən oldu. Xatırladaq ki, “Qərbi Azərbaycan paleotoponimlərinin linqvistik etimoloji təhlili” kitabı üzərində son beş ildə çalışmalara baxmayaraq, bu sahədə